

El simbolisme polític de la Diputació de Catalunya al segle XIX*

The Diputació de Catalunya as a political symbol in the nineteenth century

per Oriol Luján

Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM:

L'article es proposa fer un repàs de les aparicions de la Diputació de Catalunya al llarg del segle XIX, considerant la continuïtat produïda des de la derogació al principi del segle XVIII per arribar a la recuperació en la Segona República. Fins llavors, no es recobrà el poder autònom, però les anteriors manifestacions existents –fetes des de múltiples sectors polítics– i la seva posada en pràctica mostren la importància que havia tingut en la conformació de l'imaginari polític català.

PARAULES CLAU:

Diputació de Catalunya, simbolisme polític, constitucionalisme, liberalisme.

ABSTRACT:

The article follows the various resurgences of the Diputació de Catalunya in the course of the nineteenth century and sees behind them a continuity from abolition at the beginning of the eighteenth century to restoration by the Spanish Second Republic. Though only then was autonomous power recovered, the earlier manifestations –springing from a variety of political corners– show the importance the institution had in the configuration of the Catalan political *imaginaire*.

KEY WORDS:

Diputació de Catalunya, political symbolism, constitutionalism, liberalism.

Introducció

La Diputació General de Catalunya o Diputació de Catalunya¹ és el nom que prenia l'organisme encarregat de vetllar pel compliment de les lleis i constitucions cata-

Data de recepció: febrer 2014; versió definitiva: juny 2014.

* Aquest treball, que es realitza gràcies a una beca FPU del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, es vincula a una investigació de tesi doctoral sobre els diputats de les províncies catalanes en la Dècada Moderada (1843-1854), dirigida per la doctora Gemma Rubí, a qui he d'agrair l'oportunitat de fer-me veure la necessitat d'indagar en la Diputació catalana i les orientatives indicacions rebudes.

1. Per a la consulta dels Dietaris que relaten els fets en què va prendre part aquesta institució al llarg de la seva existència (1411-1713) vegeu els deu volums publicats a J. M. SANS I TRAVÉ (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, [Barcelona], Generalitat de Catalunya, 1997-

lanes fins a la seva derogació al començament del segle XVIII, quan el triomf de Felip V en la guerra de Successió suposà la pèrdua de les institucions pròpies del Principat i la imposició del Decret de Nova Planta. La seva reinstauració no es produí fins més de dos segles després, amb la represa del poder autònom al si de la Segona República Espanyola. Fins llavors, la Diputació de Catalunya va aparèixer de forma intermitent, reivindicada des de diferents sectors polítics, alguns cops amb un poder efímer, d'altres amb efectivitat limitada, però gairebé sempre sota l'imaginari de la unitat i del poder polític autònom que havia tingut l'organització abans de l'arribada de la monarquia borbònica. L'objectiu d'aquest treball és fer un repàs d'aquestes manifestacions.

Al llarg del segle XVIII no hi hagué possibilitat per a la recuperació de les antigues institucions catalanes, malgrat l'aparició de reclamacions per recobrar-les. Ernest Lluch apuntà que les demandes de les llibertats perdudes a 1714 s'allargaren fins al principi de la dècada de 1740.² Al mateix temps, Lluch demostrava que a partir de 1760, de nou, es plantejaven formulacions austriacitzants, en el sentit de requerir els poders anteriors. Sense anar més lluny, el Memorial de 1760, que vindicava una gestió més plural, és una mostra de continuïtat d'un pensament que s'expressava enfront del centralisme aplicat per la monarquia borbònica. Joaquim Albareda, per la seva banda, tot i anotar l'absència de lleis pròpies de referència, sosté per a l'època la persistència d'un sentiment d'identitat català que s'evidencià en diferents conjuntures,³ com ara en el text mencionat.

De totes maneres, al llarg del segle XVIII sorgiren, encara que de manera fugaç, diferents entitats que adoptaren el nom de Diputació o Junta, indistintament. Probablement aquesta ambivalència en la denominació s'explica per la fins llavors habitual associació del significat d'aquests mots a institucions que assumien algun tipus de poder polític i/o tècnic. Per exemple, l'esmentada Diputació General de Catalunya, o la Diputació de Comerç, creada per Carles III el 1773 per exercir les funcions dels consolsats de Mar, o també òrgans de llarga trajectòria com ara la Junta General del Principat d'Astúries o la Junta del Regne de Galícia.⁴

En el cas del XVIII català, es tractava de reunions de representants del territori que tingueren la connivència de les autoritats borbòniques. En són exemples la de 1723, quan s'aplegaren en una assemblea diputats de diferents corregiments per tal de negociar el cadastre o la que va tenir lloc en ocasió dels rebomboris del pa de 1789.⁵ Potser la més coneguda és la de 1773, quan darrere la Diputació es convocaren divuit diputats en representació dels corregiments. Abordaren la problemàti-

200 7. A raó de la finalització d'aquesta obra i en balanç de l'actuació de la Diputació, vegeu J. ALBAREDA, «La Diputació del General i els Comuns Catalans: Representació i modernitat política», *L'Avenç* 339, octubre 2008, 28-33.

2. E. LLUCH, *La Catalunya vençuda del segle XVIII: Foscors i clarors de la Il·lustració*, Barcelona, Edicions 62, 1996, 60-81.

3. J. ALBAREDA, «El XVIII: un segle sense política?», J. RENYER i E. PUJOL (dir.), *Pensament polític als Països Catalans, 1714-2014*, Barcelona, Pòrtic, 2007, 72-92.

4. J. FERNÁNDEZ i J. F. FUENTES, «Juntas», J. FERNÁNDEZ i J. F. FUENTES, *Diccionario político y social del siglo XIX español*, Madrid, Alianza, 2002, 390-394.

5. L. ROURA, «La Diputació de Catalunya de 1773», *Pedralbes* 23, 2003, 237-262.

ca de les quintes, que havia suscitat un gran enuig social l'any abans, en la lleva impulsada pel comte de Ricla.⁶ Malgrat la intenció, no aconseguiren aturar ni la lleva ni el malestar i tot plegat esclatà en el motí de Quintes. Tot i això, la Diputació no desaparegué, sinó que prengué nova forma com a òrgan de gremis i col·legis catalans intermediari de conflictes entre els amotinats i els governants borbònics, que no només no reconegueren l'organització, sinó que la temeren.⁷

La Diputació en l'emergència del liberalisme

Aquesta persistència nominal i simbòlica s'evidencia en la recuperació del nom de la Diputació per designar la principal institució catalana durant el buit de poder que suposà la guerra del Francès (1808-1814),⁸ amb l'absència efectiva de la monarquia i l'emergència de les juntes i de les Corts de Cadis com a principals referents del poder polític. Tot i que aleshores el terme *junta* també s'associà a les antigues Corts i exercí el poder suprem al Principat precedint la diputació,⁹ amb el pas del temps, tanmateix, l'ús indiscriminat que havia tingut lloc fins aleshores entre *junta* i *diputació* anà minvant, i més endavant va ser més difícil trobar referències a juntes que alhora podien ser aplicables a diputacions, perquè tots dos significants anaren adquirint tints distints. Probablement, el matís revolucionari que prengueren les juntes en el conflicte bèl·lic, amb apel·lacions a la sobirania popular, malgrat integrar alhora sectors socials privilegiats i mantenir reivindicacions tradicionals,¹⁰ establí una clara diferenciació entre tots dos termes.

La implementació de l'ordenament de l'obra de Cadis suposava l'aparició del cap superior polític, de la Diputació Provincial, dels alcaldes i dels ajuntaments constitucionals. Doncs bé, la Diputació de Catalunya o Diputació Provincial de Catalunya esdevingué cap a la fi de 1812 el màxim òrgan polític català, en substituir la Junta Superior del Principat. Maties Ramisa s'hi refereix com l'ens portaveu de Catalunya, dipositari d'una personalitat pròpia.¹¹ Per la seva banda, Josep Sarrion postula que va contribuir a mantenir viu el record de les institucions d'auto-govern i alimentà la pervivència de la particularitat del Principat, tot i no oposar-se a la unificació territorial ni jurídica.¹² Entre algunes de les accions més destacades, constantment enviava directrius als diputats catalans a Cadis per tal que defensessin els interessos catalans. Els recomanava:

6. ROURA, «La Diputació...», 237-262.

7. J. ROCA I VERNET, *Tradició constitucional i història nacional (1808-1823): Llegat i projecció política d'una nissaga catalana, Els Papiol*, Lleida, Pagès Editors, 2011, 27-28.

8. Per a un seguiment de la trajectòria de l'organisme en els primers decennis del segle XIX, encara és una referència J. SARRIÓ I GUALDA, *La Diputació provincial de Catalunya sota la Constitució de Cadis (1812-1814 i 1820-1822)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991.

9. A. MOLINER, *La Catalunya resistent a la dominació francesa: la Junta Superior de Catalunya (1808-1812)*, Barcelona, Edicions 62, 1989, 229-234.

10. FERNÁNDEZ I FUENTES, «Juntas»..., 390-394.

11. M. RAMISA, *Polítics i militars a la guerra del Francès (1808-1814)*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2008, 181.

12. SARRIÓ, *La Diputació provincial...*, 422.

Si cuando la distribución del territorio español en provincias se pensase en desmembrar algo de Cataluña, ya V. S. sabe que esta novedad no podría dejar de ser muy sensible y mal recibida por estos naturales tan enemigos de toda novedad, como celosos de la integridad de su Principado. No parezca esto pequeñez de espíritu o espíritu de Provincia, es patriotismo puro.¹³

Aquesta no va ser l'única indicació rebuda. En discutir sobre l'abolició de la Inquisició el gener de 1813, el conjunt dels mateixos parlamentaris demanà temps per valorar la qüestió. El sorià Manuel Antonio García Herreros comentà que els polítics catalans «dicen que ni deben ni pueden apartarse de la voluntad general de la Provincia».¹⁴ Per a Maties Ramisa sembla clar que els representants del Principat s'assessoraven per salvaguardar els interessos del territori en qüestions com les contribucions, la llibertat de comerç, l'abolició de la Inquisició i les relacions econòmiques amb Amèrica. A partir d'aquest treball conjunt i consensuat l'autor parla d'una actuació com un *grup parlamentari*.¹⁵ El mateix Josep Sarrión ja s'hi va referir en el seu dia amb les mateixes paraules per explicar la cohesió entre les diferents postures ideològiques.¹⁶ Si bé no sempre eren coincidents les decisions, sobretot quan els assumptes no afectaven només el Principat.

Sigui com sigui, la Diputació de Catalunya ressorgia vehiculant la gestió política del territori, alhora que reclamant el llegat de poder del qual era originària. D'aquí, que a l'agost de 1813 sol·licités a les Corts el palau de la Generalitat de Barcelona amb la següent formulació: «los primitivos fundadores de la libertad de Cataluña conocieron la necesidad de una Diputación provincial».¹⁷ Instal·lant-s'hi, la Diputació entroncava amb el nom de la Generalitat i el simbolisme d'un poder polític propi. La seva vigència, però, va ser transitòria. Amb el retorn de Ferran VII i la recuperació de l'absolutisme el 1814, les institucions liberals desaparegueren i amb elles, la Diputació.

L'arribada del Trienni Liberal (1820-23) comportà el restabliment dels organismes perduts de l'obra de Cadis, recuperant així la Diputació Provincial de Catalunya. La proclama del 8 de juny de 1820 esperava que amb el seu recobriment tornarien «aquellos afortunados siglos, en que Cataluña por su gloria, riqueza y prosperidad ocupaba tan distinguido lugar en el mapa de las naciones civilizadas».¹⁸ Una de les primeres gestions de l'entitat, igual que el 1813, va ser la petició de recuperar el palau de la Generalitat, aleshores ocupat per la Reial Audiència del Principat. La sol·licitud a les Corts recordava que la Generalitat havia vetllat per la llibertat política dels catalans i pel compliment de les seves constitucions.¹⁹

13. RAMISA, *Polítics i militars...*, 181.

14. RAMISA, *Polítics i militars...*, 181..

15. RAMISA, *Polítics i militars...*, 183 i 237.

16. SARRIÓ, *La Diputació provincial...*, 177.

17. RAMISA, *Polítics i militars...*, 183 i 237.

18. P. ANGUERA, *Els precedents del catalanisme: Catalanitat i anticentralisme: 1808-1868*, Barcelona, Empúries, 2000, 90.

19. ANGUERA, *Els precedents del catalanisme...*, 91.

Per a Jordi Roca i Vernet, l'associació entre òrgans –la diputació moderna i la contemporània– i la disminució de les dissimilituds entre ells facilitava ampliar els límits de poder de la instància més recent. Malgrat que cap d'aquests òrgans podia legislar ni representar els catalans, aquella era una via per reivindicar la plena capacitat política de les noves institucions i, alhora que acceptant el nou model del liberalisme, apostar per un replantejament de les relacions entre el govern del Principat i la monarquia des de la tradició constitucional catalana.²⁰ De fet, en la primera legislatura d'aquell període es convertí en la guia d'actuació dels diputats catalans a Corts, optant, en opinió de l'autor, per un projecte que interpretava la Constitució de 1812 de manera *federalitzant*.²¹

Segons Josep Sarrión, l'aparició de les diputacions provincials –no només la catalana, sinó també l'aragonesa i la gallega, entre d'altres– suscità la idea de represa d'autogovern i una contribució a la consciència de pròpia identitat. Per això, les directrius enviades als diputats catalans a Corts, perquè aquestes plataformes eren vistes com la suma de representacions provincials;²² o la lluita –de la Diputació catalana, però també la d'altres diputacions espanyoles– contra la subordinació del cap polític, amb la voluntat de mantenir autonomia de gestió.²³ Aquest paper de representativitat territorial i ciutadana d'aquests ens, com reflexiona Roca i Vernet, és extrapolable a d'altres casos internacionals, com ara el mexicà en la construcció de l'Estat federal.²⁴

La pràctica, tanmateix, sovint podia optar pel pragmatisme. A l'hora de valorar la reordenació territorial plantejada –per la qual Catalunya restava dividida inicialment en vint-i-cinc partits judicials (15 d'octubre de 1820), i finalment en quatre províncies (27 de gener de 1822)–, la Diputació acceptà la partició interna i, en certa mesura, també la uniformització política.²⁵ Com mostra Ramon Arnabat, les institucions i els polítics catalans no s'oposaren a la divisió en 4 províncies, perquè la consideraven més operativa que una Diputació desbordada per la feina que hauria d'assumir.²⁶ Al mateix temps, la seva trajectòria tornava a ser de curta durada, perquè davant de la partició territorial en quatre províncies, el que restà darrere del nom era la Diputació de Barcelona. L'objectiu, però, va ser el de preservar la paraula Catalunya com a símbol d'identitat, davant la possibilitat que es pogués perdre, tot i que la proposta no prosperà.²⁷

20. ROCA, *Tradició constitucional...*, 184-187.

21. ROCA, *Tradició constitucional...*, 244-245.

22. SARRIÓ, *La Diputació provincial...*, 419.

23. R. ARNABAT MATA, «Austriacisme, catalanitat i provincialisme: De la Guerra del Francès al Trienni Liberal (1808-1823)», A. ALCOBERRO i G. C. CATTINI (ed.), *Galeusca-Història: Entre la construcció nacional i la repressió identitària: Actes de la Primera Trobada Galeusca d'Historiadors i d'Historiadors*, Barcelona, Museu d'Història de Catalunya, 2012, 195.

24. ROCA, *Tradició constitucional...*, 198-199.

25. R. ARNABAT MATA, *La revolució de 1820 i el Trienni Liberal a Catalunya*, Vic, Eumo, 2001, 74-75.

26. ARNABAT, *La revolució de 1820...*, 80.

27. X. DEULONDER, *Visca la Pepa?: Els catalans a l'Espanya de la Constitució de Cadis*, Barcelona, Editorial Dux, 2012, 197.

Recopilant: per les primeres experiències del liberalisme espanyol, la Diputació de Catalunya reaparegué com a plataforma política, configurant un marc de poder que si bé fou efímer i, per tant, amb una actuació i incidència menors, demostrà la voluntat de pervivència de les antigues institucions catalanes per part de les elits polítiques del Principat. A l'hora d'interpretar aquestes reclamacions en clau de catalanitat, tal vegada caldria ubicar-les en el terreny de voluntat de construcció de l'estat liberal espanyol, però des del respecte a la trajectòria històrica, política i cultural catalana. Dit d'una altra manera, la Diputació catalana era vista com a hereva del constitucionalisme polític i de l'actuació plural que aquesta tradició contemplava, al mateix temps que això no era incompatible amb la contribució a vertebrar l'estat liberal espanyol des d'aquest llegat.

La Diputació en la consolidació del liberalisme

Amb la mort de Ferran VII el 1833 i l'assentament del liberalisme a la monarquia espanyola en els següents anys, la Diputació de Catalunya no ressorgí com ho havia fet en les primeres experiències liberals. Aquell mateix 1833, el secretari d'Estat del Ministeri de Foment, Javier de Burgos, apostà per la divisió en províncies de la monarquia; ordenació per la qual no hi havia lloc per a un òrgan supra-provincial com aquell. Per tant, la Diputació de Catalunya ja no podria aparèixer com a tal sota la mateixa fórmula i ho hagué d'acomplir per altres vies.

Historiogràficament, s'ha parlat en diverses ocasions de l'existència de la Diputació catalana des de mitjan segle XIX, però sense una sistematització patent. Joan Palomas, com veurem més endavant, ha treballat les seves evidències per a la Restauració (de 1875 fins al tombant de segle) i l'ha descrit, ja des de mitjan segle XIX, com una expressió amb dues accepcions clares: per referir-se al conjunt de diputats a Corts representants del Principat –sense necessàriament haver de significar cap organització explícita–, alhora que també podia denominar una institució constituïda formalment.²⁸ Tant de l'una com de l'altra realitat, en trobem referències a la premsa dels decennis centrals del vuit-cents.

Al llarg de les dècades de 1830 i 1840 les publicacions periòdiques recullen mostres intermitents de la primera accepció: esmenten la Diputació catalana per al·ludir una comissió informal de diputats catalans que, amb una acció conjunta, actuaven per la protecció dels interessos del Principat. En aquest sentit, el 10 de maig de 1847, un cop finalitzada la legislatura, un grup de polítics catalans –encapçalat per Pascual Madoz (representant de la província de Lleida), Josep Manso (de Barcelona), Felip de Martínez Davalillo (de Girona) i Cirili Franquet (de Tarragona)– va tenir una trobada amb els ministres de la Governació –Antonio Benavides– i de Comerç –Nicomedes Pastor Díaz– per requerir més atenció als problemes del Principat. *El Heraldo*, el diari portaveu del Partit Moderat, es referí així a la trobada:

28. J. PALOMAS I MONCHOLÍ, *Victor Balaguer: Renaixença, Revolució i Progrés*, Vilanova i la Geltrú, El Cep i la Nansa, 2004, 484.

Después de explicar la comisión los graves males que aquejan a Cataluña y de indicar las medidas que creían convenientes para aliviar la suerte de aquel desgraciado país, los señores Benavides y Pastor Díaz encargaron a la diputación catalana [que] manifestaran sus deseos por escrito a fin de que el consejo de ministros pudiera ocuparse con mejor resultado de la situación de aquellas cuatro provincias.²⁹

Doncs bé, poc després d'aquella reunió tots els diputats catalans³⁰ es reuniren per tal de redactar la memòria que els ministres els havien reclamat. D'entrada, sembla que la iniciativa catalana no va ser mal vista des de Madrid. El comunicat que publicà *El Heraldo* va ser difós per diferents publicacions, que divulgaren el mateix missatge de comprensió ressaltant «los graves males que aquejan a Cataluña» i descrivint el text elaborat pels representants catalans com «una razonada y juiciosa memoria».³¹ El bon tracte aleshores dispensat, però, no sempre es va repetir. En la discussió del nou aranzel de 1849, presentat i debatut a la cambra baixa els mesos de maig i juny d'aquell any, el ministre d'Hisenda, Alejandro Mon, no va ser tan receptiu. Aleshores, els diputats catalans es van reunir per constituir una

29. «Parte política», *El Heraldo* 1503, 13-5-1847, 1.

30. La memòria estava firmada per Pascual Madoz (representant de Tremp), Josep Manso de Juliol (Molins de Rei), Felip de Martínez Davalillo (Santa Coloma de Farners), Cirili Franquet (Tarragona), Tomàs Illa i Balaguer (Sant Pere, Barcelona), Jaume Ceriola (Agramunt), Gaietà Palljà (Arenys de Mar), Joaquim Romà (Olot), Pere Batlle i Mascaró (Vilafranca del Penedès), Ramon Casanova i Mir (Granollers), Pere Sardà i Cailà (Reus), Josep Francesc Ixart i Pi (Valls), Joaquim Martí i Andreu (Mataró), Llogari Serra (Manresa), Rafael de Magrinyà (Montblanc), Ramon Maresch i Ros (la Llotja, Barcelona), Juan Gaya (la Seu d'Urgell), Anicet Puig i Descals (Figueres) i Miquel de los Santos Bañuelos (Tortosa). Dels 30 teòrics diputats catalans que havien d'estar presents a les Corts, se'n comptabilitzen 19. En realitat, foren els únics que pogueren subscriure-la, a excepció d'Antoni Jordà i Santandreu (Berga), de qui no he pogut esbrinar els motius que el portaren a no firmar el text. Tot i que jurà el càrrec, la seva presència i participació a les sessions fou pràcticament nul·la i potser no es trobava aleshores a Madrid, com la resta de representants del Principat, que hi eren absents. El marquès de la Roca (Falset) i Pau Barnola (Vic) no juraren el càrrec fins la legislatura següent. El districte de Gandesa hagué de procedir a noves eleccions, ja que Franquet també va ser-hi escollit i optà per Tarragona. D'altra banda, les eleccions d'Igualada se suspengueren i temporalment ningú hi fou elegit. José de la Peña Aguayo refusà representar Sant Pau (Barcelona) i preferí Cabra (Còrdova). Va ser rellevat la legislatura 1847-48. Antonio Ros de Olano, escollit per Puigcerdà l'abril de 1847, fou nomenat governador militar de Madrid i deixà el càrrec de diputat, poc abans de ser ministre d'Instrucció Pública. Francisco de Paula Castro i Orozco, marquès de Girona (Girona), morí al principi de maig de 1847. Ramon Cabrera (la Bisbal d'Empordà) va ser admès el 15 d'abril de 1847, uns vint dies abans de finalitzar la legislatura i no es desplaçà a Madrid fins més endavant. Josep Manel Planas (Universitat, Barcelona) obtingué a la fi de març de 1847 una llicència de dos mesos per absentar-se de les Corts a atendre assumptes urgents i ja no retornà fins a la següent legislatura. Finalment, el militar Francesc Mata i Alòs (Lleida) es trobava en campanya a Portugal, acció que li valdria l'ascens a mariscal de camp pocs mesos després.

31. Ho difongueren a més d'*El Heraldo*, entre altres, *El Diario Constitucional de Palma* 56, 26-5-1847, 2, i *El Católico* 2545, 14-5-1847, 7.

estructura formal, sota la qual s'amagava novament la Diputació catalana, però ja remetent a la segona accepció descrita. Segons assegurava el diputat igualadí Celestí Mas i Abad:

Nos reunimos los Diputados de Cataluña, formamos una Junta y se nombró presidente de ella al Sr. Madoz y secretario al que tiene el honor de dirigirse al Congreso. Se nombró una comisión y ésta se acercó a la del Congreso asistiendo todas las noches a las sesiones que se celebraban.³²

La referència al mot *Junta* tal vegada no és fútil i potser indica la persistència de l'ús indiscriminat entre *junta* i *diputació* i la seva associació a òrgans amb assumpció de poder polític, tot i que, com ja s'ha apuntat anteriorment, amb una presència cada vegada més escadussera. De fet, les experiències juntistes emergien aleshores en moments eminentment de convulsió social i buit de poder polític, assumint el lideratge com a plataformes polítiques sota una estructura que solia culminar en la coordinació amb una Junta Suprema Central, al mateix temps, però, que aquestes realitats a Catalunya ja no solien emmirallar-se en el que havia estat la Diputació de Catalunya i no sempre actuaven coordinadament.³³

En contraposició, l'ús que aleshores prenia el mot *diputació* semblava relacionar-se a una delegació o comitè de representació d'un territori o d'una institució, amb poder més o menys autònom. Per exemple, el 1849 *El Popular* es referia als conflictes polítics al Regne de les Dues Sicílies en el següents termes: «declara inexacta la noticia de la llegada a Gaeta de una diputación de Palermo, para manifestar su adhesión al rey en nombre de la ciudad; han sido únicamente algunos particulares».³⁴

D'altra banda, tampoc no podem vincular a la plataforma parlamentària la voluntat de reivindicació de l'imaginari de poder col·lectiu que havia tingut amb anterioritat la Diputació de Catalunya. En tot cas, a la pràctica provà d'exercir-lo. Així ho demostra l'activitat dels diputats catalans a la darrereria de la primavera de 1849. Mas i Abad va presentar una esmena al Projecte de llei de nous aranzels, al costat dels parlamentaris Joaquim Martí i Andreu, Bonaventura de Córdoba, Pere Sardà i Cailà, Pau Barnola, Tomàs Illa i Balaguer i Llogari Serra. La petició demanava que se suprimís la primera classe de teixits de cotó continguda en l'aranzel número 2 del projecte,³⁵ que incloïa teixits crus o blancs de 26 fils en endavant en quart de polzada.³⁶ La qüestió es discutí acaloradament. En la sessió del 17 de juny de 1849 Mon justificava no haver-se reunit en els darrers dies amb els diputats catalans per a discutir la qüestió per la seva parcialitat:

32. *Diario de Sesiones del Congreso de Diputados: Legislatura 1848-49*, 2882.

33. Valgui l'exemple de 1843, quan la Junta de Lleida refusà reunir-se amb representants de les altres institucions provincials catalanes. Vegeu Q. CASALS, *El trienni progressista a la Lleida del segle XIX*, Lleida, Pagès Editors, 2000, 403-407.

34. «Dos Sicilias», *El Popular* 899, 7-5-1849, 4.

35. *Diario de Sesiones del Congreso de Diputados: Legislatura 1848-49*, 2630.

36. *Diario de Sesiones del Congreso de Diputados: Legislatura 1848-49*, 2327.

¿Cree el Sr. Madoz que alguno de sus compañeros me hubiera dicho francamente la verdad? Y en esto no les hago ningún agravio, porque razones particulares les obligan a defender intereses que creen comprometidos, porque tienen allí sus familias, porque viven allí, porque allí han nacido. ¿Y cómo es posible que digan la verdad?³⁷

No li faltava part de raó quan en denunciava el partidisme, si ens atenem als motius que van empènyer els diputats catalans a coordinar-se i portar endavant la Diputació catalana. Mas i Abad ho atribuï com a reacció a la següent conjuntura:

Se reunieron los Diputados [...] al nombrarse la comisión que había de dar su dictamen sobre el proyecto presentado por el Gobierno, [esperaban que] se les diesen en ella una o dos plazas para discutir ampliamente y hacer que los representantes de la fabricación se presentasen con los datos que traían. [...] El día 23 se reunieron éstas [les comissions], y mientras en la sexta y en la séptima se disputaba con calor quiénes serían los candidatos, en las primeras ya habían triunfado los enemigos de la industria catalana. Señores, no tuvimos la suerte de que un Diputado de Cataluña figurase en esa comisión del Congreso.³⁸

Clarificant-ho, el motiu d'organització va ser la protecció dels interessos industrials. Encara més, fou a instàncies de les corporacions industrials del Principat, que els instaren a actuar de forma coordinada. Amb poques paraules, la Junta de Fàbriques creà una comissió central a Madrid, amb diputats i senadors i encapçalada per Madoz, per organitzar l'acció. Hi destinà diners i esforços per tal d'influir en els debats a Corts, ja fos mirant d'inserir articles a la premsa, provant d'aglutinar el posicionament dels representants polítics o redactant informes i peticions destinades al convenciment de tot l'arc parlamentari, govern, corona i altes instàncies polítiques.³⁹

Per a Rafael Vallejo, la reforma que Mon va proposar i es va aprovar el 17 de juny de 1849 acabava amb el sistema prohibitiu de bona part de les manufactures de cotó, encara que mantenia algunes prohibicions d'alguns d'aquests productes i fixava els tipus aranzelaris alts per a d'altres.⁴⁰ En tot cas, les pressions rebudes, especialment per aquest nucli descrit, van fer que es produís una crisi ministerial que acabà amb la seva sortida del Ministeri i, finalment, amb un nou aranzel l'octubre de 1849 una mica més al gust dels industrials catalans.⁴¹

37. *Diario de Sesiones del Congreso de Diputados: Legislatura 1848-49*, 2682.

38. *Diario de Sesiones del Congreso de Diputados: Legislatura 1848-49*, 2881-2882.

39. Vegeu les actes de maig i juny de 1849 de la Junta de Fàbriques en el Llibre d'actes, volum V, Fons Junta de Fàbriques, Arxiu i Biblioteca del Foment del Treball Nacional.

40. F. COMÍN, P. MARTÍN ACEÑA i R. VALLEJO (ed.), *La Hacienda por sus ministros: La etapa liberal de 1845 a 1899*, Saragossa, Prensas Universitarias de Zaragoza, 2006, 79-84.

41. COMÍN *et al.*, *La Hacienda por sus ministros...*, 82-84. Per veure el tractament del moment amb la qüestió aranzelària i la guerra dels Matiners, vegeu R. SOLÀ I MONTSERRAT, *L'Institut*

A partir d'aquest moment, la Diputació catalana va tenir continuïtat com a organització formalment constituïda pels diputats escollits en les províncies catalanes. Si bé en alguns casos s'hi pogué afegir algun senador, l'actuació es restringia principalment als membres de la cambra baixa. La finalitat era la defensa dels interessos del territori, de manera que el nom i l'objectiu donaven permanència –ja fos intuïda, volguda o ignorada– a la Diputació de Catalunya, d'acord amb les possibilitats del marc polític vigent i amb el vocabulari de l'època. En demostren el seguiment referències com ara l'apareguda en el conegut banquet que alguns fabricants catalans oferiren a Pascual Madoz i altres diputats catalans el maig de 1850, al saló de descans del Liceu de Barcelona, amb motiu de la seva actuació en la qüestió aranzelària. Francesc Solernou, en nom de la Junta de Fàbriques –en seria president a partir de l'any 1856–, brindà per la *benemèrita Diputació catalana*.⁴²

Sens dubte, una de les seves principals accions havia estat contribuir a canviar el projecte d'aranzels de 1849 gràcies a la intervenció decidida dels diputats catalans, com s'ha vist. No entraré a descriure minuciosament la incidència dels interessos industrials catalans en l'actuació dels representants, més enllà del paper que tingueren en la Diputació catalana.⁴³ De totes maneres, és remarcable, d'una banda, l'existència d'accions de resguard de l'industrialisme per part dels parlamentaris catalans, en una línia d'actuació iniciada en dècades anteriors; i, de l'altra, aturar-se en l'estructura d'institucions industrialistes situades a Madrid, com l'Associació Catalana creada el 1839, en la qual hi havia diputats com ara Pascual Madoz, que liderava la Diputació catalana. L'acció de les corporacions industrialistes catalanes tenia molt a dir al si de la plataforma política, com s'ha apuntat. Tot seguit, ho clarifico encara més.

Iniciada ja la nova legislatura, el 15 de juny de 1851, es reuniren els diferents diputats catalans «con el objeto de ocuparse de los principales intereses de las provincias que representan».⁴⁴ Madoz repetia com a president, mentre que aquest cop el secretari era el nou diputat Josep Sol i Padrís. Els dos càrrecs demostren la influència que tenia el món industrial en l'entitat. Per al cas de Madoz, ho acabem d'esgrimir –sense anar més lluny, en el banquet del Liceu, els industrials li proposaren seguir actuant en favor seu i presentar-se a les eleccions per un dels districtes de Barcelona–, i Sol i Padrís havia estat redactor del diari portaveu de l'Institut Industrial de Catalunya (IIC) *El Bien Público* i seria president de l'IIC el 1855, abans de ser assassinat en la vaga general.

Industrial de Catalunya i l'Associacionisme industrial des de 1820 a 1854, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, 259-264.

42. «Barcelona 25 de mayo», *Diario Constitucional de Palma de Mallorca* 98, 8-4-1850, 2-3.

43. Per a una visió crítica, vegeu O. LUJÁN, «El secuestro de la historia de los diputados catalanes en el liberalismo: el industrialismo y sus redes de influencia», T.M. ORTEGA LÓPEZ; M.Á. DEL ARCO BLANCO (ed.), *Claves del Mundo Contemporáneo: Debate e investigación. Actas del XI Congreso de la Asociación Historia Contemporánea*, Granada, Comares, 2013.

44. *La Época* 709, 19-6-1851, 2.

Així, no és estrany que el 26 de desembre d'aquell 1851 es trobessin novament els representants catalans a casa de Madoz per debatre la «cuestión algodonera que el ministerio trata de arreglar por medio de otro decreto-ley».⁴⁵ La reunió es va produir després que el president del consell de ministres –aleshores Juan Bravo Murillo–, cridés els diputats Sol i Padrís i Ángel Villalobos –escollit per Manresa, però agent especial de la Junta de Fàbriques a Madrid a 1849 i posteriorment president de l'IIC– per comunicar-los en nom de la resta de representants catalans que el Ministeri «estaba dispuesto a dar por un real decreto la ley reformando los aranceles en la cuestión algodonera en términos favorables a Cataluña».⁴⁶

Aquest tipus de comportaments parlamentaris unitaris s'han d'emmarcar en les actuacions dels representants polítics d'acord amb els interessos de diferents grups de pressió, eminentment econòmics i, en concret, en el marc del debat entre prohibicionistes i partidaris del lliure comerç, amb les gradacions pertinents.⁴⁷ El paper dels polítics catalans potser és el que ha sobresortit més, historiogràficament parlant.⁴⁸ Ara bé, aquestes intervencions no foren privatives de la conducta dels representants del Principat. Alejandro Nieto destaca l'entesa dels extremanys en les Corts Constituents de 1836-37, especialment lligats a la indústria del suro,⁴⁹ a la vegada que diversos estudis demostren comportaments similars dels parlamentaris castellans i alguns andalusos, entre d'altres, en vindicació del sector cerealista i en sentit prohibicionista, així com dels comerciants gaditans i exportadors de vi de Xerès, en el lliurecanvista.⁵⁰

45. *La Época* 876, 27-12-1851, 2.

46. *La Época* 876, 27-12-1851, 2.

47. En aquest sentit, vegeu E. MONTAÑÉS PRIMICIA, *Grupos de presión y reformas arancelarias en el régimen liberal, 1820-1870*, Cadis, Universidad de Cádiz, 2009.

48. Tot i els anys, encara és útil J. CARRERA PUJAL, *La economía de Cataluña en el siglo XIX*, vol. I, *La cuestión Arancelaria*, Barcelona, Bosch, 1961. Més recents, SOLÀ, *L'Institut Industrial de Catalunya...*; i A. SÁNCHEZ (ed.), *Protección, orden y libertad. El pensamiento i la política económica de la Comisión de Fábricas de Barcelona (1820-1840)*, Barcelona, Editorial Alta Fulla, 1990.

49. A. NIETO, *Mendizábal. Apogeo y crisis del progresismo civil: historia política de las Cortes Constituyentes de 1836-1837*, Barcelona, Ariel, 2011, 499.

50. Per al cas castellà manxec, José Antonio Inarejos s'ha referit a les estratègies d'influència de les institucions cap els parlamentaris per temes cerealícoles i d'infraestructures. Vegeu J. A. INAREJOS MUÑOZ, *Ciudadanos, propietarios y electores en la construcción del liberalismo español: El caso de las provincias castellano-manchegas (1854-1868)*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2008, 343-345. Sobre les relacions parlamentàries amb els interessos prohibicionistes, especialment de les zones productores de blat, E. MONTAÑÉS, «La consolidación del prohibicionismo en el comercio del trigo (1820-1847)», D. CARO CANCELA (ed.), *El primer liberalismo en Andalucía (1808-1868): Política, economía y sociabilidad*, Cadis, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2005, 207-247. Referent als diferents posicionaments econòmics al si de la societat andalusa, R. VELASCO PÉREZ, *Pensamiento económico en Andalucía (1800-1850): Economía política, librecambismo y proteccionismo*, Màlaga, Editorial Librería Ágora, 1990. Una bona síntesi de tot plegat l'ofereix l'obra ja referenciada, MONTAÑÉS PRIMICIA, *Grupos de presión...*

Més enllà de l'industrialisme

La qüestió industrial no era l'única sobre la que pivotava la Diputació catalana. En la constitució formal de l'entitat, els diputats es plantejaven treballar sobre cinc grans eixos: desenvolupament i foment de l'agricultura i la construcció de canals; creació i conservació de carreteres; l'engrandiment progressiu de la indústria fabril; conservació i millorament de ports i extinció de la moneda provincial de xavalla.⁵¹ La iniciativa catalana semblava no rebre crítiques i la premsa madrilenya l'acollia amb els braços oberts. *La Época* li dedicava aquestes paraules:

El celo que la diputación catalana demuestra en estas ocupaciones de utilidad evidente merece nuestra más completa simpatía y esa unión entre hombres de diferentes matices políticos, cuando se trata de los intereses generales del país que les ha delegado sus poderes, no puede, en nuestro sentir, ser suficientemente encarecida. El hecho sólo habla por sí, mas qué pudiéramos decir nosotros en su elogio.⁵²

El Popular, *El Observador*, *El Genio de la Libertad* i diversos diaris madrilenys se'n feren ressò, reproduint la nota que havia distribuït *La Época*. Aquestes bones paraules possiblement s'expliquen perquè la informació original que feren pública els periòdics hauria estat distribuïda pel diari barceloní *El Barcelonés*.⁵³

L'estructura de la Diputació quedava establerta i el seu funcionament continuat en diferents comissions, segons les línies de treball descrites, també. Les reunions tenien lloc de forma periòdica per revisar les tasques a fer. Malgrat la influència de l'industrialisme, la Diputació catalana no existia només en favor seu. Ho demostren les intervencions en temes d'alta transcendència i preocupació pel Principat com eren les quintes i el seu sistema de reclutament militar.⁵⁴ El mes de març de 1852 saltava a la llum pública que, gràcies a la gestió de la Diputació catalana, el govern prenia en consideració les reclamacions del pagament de les quantitats pendents de subrogació de les quintes dels anys 1846, 1847 i 1848. Les gestions les van portar a terme inicialment Felip de Martínez Davalillo (escollit per Santa Coloma de Farners, Girona), Pascual Madoz (Trepmp, Lleida), Jaume Badia (Valls, Tarragona) i Ferran Moragas

51. *La Esperanza* 2033, 20-6-1851, 4.

52. *La Época* 709, 19-6-1851, 2.

53. «España», *El Genio de la Libertad* 156, 29-6-1851, 3.

54. Sobre la qüestió, A. FEIJOO GÓMEZ, *Quintas y protesta social en el siglo XIX*, Madrid, Ministerio de Defensa, 1996; J. A. CRESPO-FRANCÉS, *A las armas: reclutamiento y Servicio militar en España desde sus orígenes hasta nuestros días*, Madrid, Multimedia Militar, 2009. També resulten interessants, per al marc cronològic apuntat, alguns estudis regionals, com ara J. JIMÉNEZ GUERRERO, *El reclutamiento militar en el siglo XIX: las quintas en Málaga, 1837-1868*, Màlaga, Universitat de Màlaga, 2001; i, encara que per cronologia posterior, B. FRIEYRO DE LARA, *De campesino a soldado: las quintas en Granada (1868-1898)*, Granada, Universidad de Granada, 2002. En el marc català, una lectura recomanada és F. BONAMUSA i J. SERRALLONGA, *Del roig al groc: Barcelona 1868-1871: quintes i epidèmies*, Barcelona, L'Avenç, 1995.

(Berga, Barcelona). Aquests, amb el general Concha al capdavant, van reunir-se dues vegades amb Mariano Miguel Reinoso, ministre de Foment, i una amb Bravo Murillo, president del consell de ministres.⁵⁵ Les converses portaren a l'acord següent:

Dar al gobierno, en un determinado número de años, la suma de un millón de reales aplicable a carreteras generales, debiendo emplear los pueblos en caminos vecinales la cantidad que hoy deben satisfacer en concepto de quintas atrasadas.⁵⁶

Després de diverses negociacions aconseguiren:

En el plazo de cinco años se satisfagan cinco millones a razón de un millón en cada uno, sacados del fondo de carreteras provinciales aplicables a carreteras generales y lo restante se invierta en jornales que deberán emplearse en caminos vecinales de la demarcación respectiva de cada pueblo.⁵⁷

Fet i fet, l'acord final no va ser fàcil d'assolir. Una altra qüestió que preocupava era la xavalla catalana, una moneda que s'havia encunyat els últims anys com a sortida provisional a la crisi financera, però que s'havia d'extingir davant la seva sobrevaloració, al mateix temps que ja no representava, finalment, una resolució al problema. La problemàtica tampoc no va tenir una resolució senzilla i encara a l'abril de 1853 el seu desenllaç estava pendent.

La Diputació catalana durant el Bienni Progressista (1854-56)

La Diputació catalana no va desaparèixer amb l'arribada del Bienni Progressista, ni tampoc no ho feren les seves principals preocupacions. El canvi es va produir en els components, fins llavors majoritàriament moderats. La major part dels moderats es van quedar fora del parlament. A més, els progressistes fins llavors presents en l'organisme, com ara Madoz, Joan Prim o Joan Vilaregut, agafaren més responsabilitats. El primer va ser nomenat ministre d'Hisenda; el segon, tot i que durant un temps va exercir de diputat, acceptà el càrrec de capità general de Granada; i el tercer finà el 1854. D'altra banda, l'Institut Industrial de Catalunya prengué més força, va enviar comissionats a Madrid i va actuar de bracet de la Diputació catalana. Així, el diputat progressista Francesc Camprodon exercia de comissionat seu, alhora que membre de la Diputació. En aquest sentit, el febrer de 1855, el *Diario de Barcelona* publicava:

En la reunión celebrada anteanoche en el Instituto Industrial de Cataluña, si no estamos mal informados, expuso el señor Camprodon los vivos deseos que animan al gobierno de que no se perjudiquen los intereses de

55. *La Época* 940, 13-3-1852, 3.

56. *La Época* 940, 13-3-1852, 3.

57. *El Áncora* 795, 5-3-1852, 6.

las clases productoras con la proyectada reforma arancelaria y manifestó que la diputación catalana se hallaba compacta en la misma idea y en el propósito de sostenerla con todos sus esfuerzos, siendo conveniente que para proporcionarles los mayores datos posibles y hacer las oportunas gestiones pasasen a la corte comisiones de industriales y de las corporaciones llamadas más naturalmente al apoyo e ilustración de la materia.⁵⁸

Una altra exemplificació la trobem el mes de març següent, en parlar del buit que havien deixat els diputats Miguel Manso de Zúñiga i Joan Baptista Guardiola –que s'havia fet càrrec de la secretaria de l'Ajuntament de Barcelona– a la Diputació catalana i la necessitat de celebrar-se noves eleccions a la província de Barcelona per substituir-los.⁵⁹ Va ser aleshores, precisament, quan va tenir lloc la primera reunió de l'entitat en aquell període, i es va fer a casa del marquès del Duero, que era qui passava a fer de president substituïnt a Madoz. Com ja havia succeït en la dècada anterior, es triava un polític escollit a Catalunya, però d'origen extern al Principat i amb una projecció pública notable. El marquès del Duero havia estat capità general de Catalunya entre 1848 i 1849 i ja havia actuat al costat de la Diputació catalana en la dècada anterior.

Doncs bé, en aquella reunió hi prengueren part comissionats de les corporacions populars del Principat i representants de la classe obrera i de la indústria. La matèria principal a tractar, de nou, era la qüestió aranzelària, a més de la presentació d'una esmena, per part dels diputats Manuel Fuster i Pelegrí Pomés, per tal que la redempció dels censos en metàl·lic es pogués verificar amb una rebaixa del 66 i 2/3 del capital.⁶⁰

La qüestió s'arrossegà al llarg de 1855. Encara el mes de desembre Pau Pelachs, portaveu de la comissió catalana negociadora dels nous aranzels a Madrid, va visitar Baldomero Espartero –president del consell de ministres– amb diferents representants catalans per comunicar-li l'alarma que havia produït la presentació del projecte de reforma aranzelària.⁶¹ La resposta del general va ser tranquil·litzadora, però els polítics no deixaren de moure fils. D'una banda, els comissionats catalans es reuniren amb el general Leopoldo O'Donnell –ministre de la Guerra–, mentre que la nit del 13 de desembre de 1855, aquests, juntament amb els diputats de Catalunya, s'havien de trobar a casa del marquès del Duero per intercanviar impressions.⁶²

El 21 de desembre de 1855 s'entrevistaren el marquès del Duero i Pelachs amb Olózaga, president de la comissió reformadora d'aranzels, per comunicar-li que Catalunya «se daría por contenta con que por una circular se llamara a los industriales todos de España a informar sobre el proyecto de aranceles, tomándose nota pública y solemne de sus informes».⁶³ Salustiano Olózaga els respongué que allò ja

58. Informació recollida per *El Ancora* 1871, 16-2-1855, 2.

59. «Correo de las provincias», *El Clamor Público* 3270, 20-3-1855, 2.

60. *El Ancora* 1914, 31-3-1855, 3-4.

61. *La Época* 2070, 13-12-1855, 3.

62. *La Época* 2070, 13-12-1855, 3.

63. «Madrid. 22 de diciembre», *El Genio de la Libertad* 312, 30-12-1855, 3.

ho havien demanat al Parlament i havia estat rebutjat. A més, afegí, tampoc no els corresponia tanta solemnitat. De totes maneres, es mostrà disposat a escoltar-los de nou.⁶⁴ En tot cas, aquells dies tingueren lloc diverses reunions, com ara la del dia 23 a la nit amb tots els diputats catalans i comissionats vinguts de Barcelona a casa del general Concha.⁶⁵ L'acció de la comissió catalana fou continuada almenys fins el març de 1856⁶⁶ en una estructura en què els interessos industrialistes predominaven, alhora que delimitaven les prioritats d'acció.

La Diputació catalana durant el predomini de la Unió Liberal (1856-68)

En l'última dècada del regnat d'Isabel II, marcada pels governs de la Unió Liberal (1858-63 i 1865-66), la Diputació catalana mantingué la seva continuïtat, amb una dinàmica similar a la descrita fins aquí, tant en l'empenta industrialista com en les altres qüestions de treball apuntades, acollint alhora un altre camp de batalla fonamental en termes d'infraestructures: el ferrocarril. D'aquest mitjà de transport es parlà en la reunió del principi de febrer de 1859, que de nou sota el lideratge de Pascual Madoz tingué lloc en un dels salons del Congrés, amb els diputats Joan Frederic Muntades i Gasol⁶⁷ com a secretaris.⁶⁸ Segons *El Clamor Público*, la trobada serví per plantejar el tema de la xavalla, del ferrocarril de Barcelona fins a Saragossa –que ja havia rebut una subvenció de 80 milions durant el Bienni Progressista gràcies a l'acció de la mateixa Diputació de Catalunya–⁶⁹ i dels arbitris de carreteres i dels cereals. Les problemàtiques a abordar van definir les diferents comissions de treball, que havien de gestionar possibles solucions amb els ministres respectius.⁷⁰ Un cop més, l'actitud d'alguns diaris madrilenys envers la unió catalana en vindicació d'algunes matèries –a banda dels aranzels, amb els quals la polèmica ja era més encesa– era envejada i mirada amb bons ulls. *El Clamor Público* assegurava:

De elogiar es la conducta de la diputación catalana. Para ella todas las cuestiones de localidad interesan a toda Cataluña y las promueven y sostienen todos los diputados catalanes, sin distinción de provincias, sin distinción de partidos políticos.⁷¹

64. «Madrid. 22 de diciembre», *El Genio de la Libertad* 312, 30-12-1855, 3.

65. «Madrid. 22 de diciembre», *El Genio de la Libertad* 312, 30-12-1855, 3.

66. «Crónica de la capital», *El Genio de la Libertad* 3569, 7-3-1856, 3.

67. Aleshores no hi havia cap diputat que respongués al nom de Gasol. Els últims havien estat Josep Ramon Gassol, a les corts del Bienni Progressista, i Josep Gassol i Porta, el 1851. També podria tractar-se de Joaquim Maria Gassol i Senmanat, marquès de Senmanat, senador.

68. *El Clamor Público* 4465, 4-2-1859, 1.

69. Vegeu la intervenció d'Àngel María Paz y Membiola al Congrés el 18-3-1859, o també «Cortes», *El Clamor Público* 4502, 19-3-1859, 1-2.

70. *El Clamor Público* 4465, 4-2-1859, 1.

71. *El Clamor Público* 4465, 4-2-1859, 1.

Amb tot, cal ser caut, ja que es tractava d'un comunicat, l'origen del qual no he sabut identificar i que reproduïa lletra per lletra *La Época* del mateix dia.⁷²

Just al començament de 1865, en plena crisi econòmica, els representants catalans coincidiren al saló de pressupostos del Congrés amb l'objectiu d'ocupar-se sobre «los males que afligen a los obreros del Principado».⁷³ Ràpidament, es constituí una comissió formada pels diputats Joaquim Maria de Paz, el comte de Llobregat, Manuel Torrecilla de Robles, Josep Maria Bremon i Laureà de Ballester, que havien de sol·licitar al govern que auxiliés «a los obreros con alguna cantidad del fondo destinado a aliviar calamidades y para que remueva los obstáculos que hoy existen para llevar a cabo sin detención grandes obras públicas».⁷⁴

Les reaccions respecte l'activitat de l'ens foren dures pel temor a noves demandes en sentit de resguard de la indústria. *La Época* del 16 de febrer següent publicava una comunicació del president i del secretari de la Diputació catalana –aleshores Sebastià Anton Pascual i Laureà de Ballester, respectivament– que van haver de sortir al pas després de la reunió de l'organisme amb el president del Consell de Ministres. Hagueren d'aclarir que «la Diputación catalana no ha pedido ni pedirá nada que sea contrario a los intereses nacionales ni perjudicial a la riqueza pública».⁷⁵ No va ser l'única explicació i defensa que hagueren de fer aquell dia els diputats catalans. Enviaren una altra notificació a *La Correspondencia de España* en la qual afirmaven:

Los diputados que tienen el honor de representar al noble pueblo catalán no han temido nunca en él a proyectos subversivos, no se han alarmado por lo que usted les supone intranquilos y en ningún caso habrían descendido al miserable papel de delatores. Cataluña no usa pólvora para defender con las armas ésta o la otra bandería. Lo que pide y pedirá, siempre por la vía legal y apoyada en su justicia, es respeto para sus derechos, ayuda en sus tribulaciones, protección para sus intereses.⁷⁶

La unió dels diputats catalans va seguir fins als últims dies del regnat d'Isabel II. El febrer de 1866 els diputats Joaquim Maria de Paz, Felip Bertran, Sebastià Anton Pascual, Laureà de Ballester, Narcís Gay, Ramon Estruch i Josep Maria de Fivaller van firmar una esmena al projecte de contestació de la Corona que propugnava un programa polític i econòmic propi.⁷⁷ A diferència de les reaccions anteriors, diaris com ara *La Época* subscriïen les paraules que *La Reforma* havia destinat a l'esmena. Deixant de banda la qüestió aranzelària, de la qual lamentaven que no figurés

72. *La Época* 3015, 4-2-1859, 3.

73. *La Correspondencia de España* 2425, 4-1-1865, 3.

74. *La Correspondencia de España* 2425, 4-1-1865, 3.

75. *La Época* 5205, 16-2-1865, 3.

76. *La Correspondencia de España* 2470, 18-2-1865, 4.

77. Vegeu l'apèndix cinquè del diari núm. 25, *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados: Legislatura 1865-66*.

en el citat text la necessitat d'una major obertura econòmica, ambdues publicacions asseguraven:

Consérvese en buen hora el vínculo político de la unidad nacional, en el que, dicen acertadamente los firmantes de la enmienda, se cifra la grandeza de la familia española; pero rómpanse los lazos bastardos de una administración opresora por su excesiva centralización, que sólo sirve para sofocar gérmenes de desarrollo y de progreso. [...] La descentralización facultaría una división territorial más acertada y menos costosa.⁷⁸

Altres publicacions com ara *La Patria* s'hi mostraren a favor.⁷⁹ En tot cas, la proposta va ser desestimada i el projecte de Contestació de la Corona aprovat per 211 vots a favor, entre els quals els de la majoria de representants catalans –inclosos els impulsors de l'esmena– i 31 en contra.⁸⁰ És clar que l'afany de canvi de model de gestió no acabà amb aquesta negativa i diversos diputats catalans propel·liren en la mateixa legislatura una proposició de llei per a la descentralització administrativa.⁸¹ Manuel Duran i Bas justificà a Corts la iniciativa:

Lo que no queremos es que a nombre de la unidad se nos imponga la uniformidad [...] la unidad no se opone a la variedad [...] Suprimid esa variedad y suprimís desde luego la libertad humana [...] Subordinad todo lo que haya de ser subordinado, pero dad vida e independencia a lo que deba tenerla. No tengáis miedo de que la unidad se quebrante por eso.⁸²

La resposta del ministre de Governació, José de Posada Herrera, va ser negativa. No va voler prendre-ho en consideració i es va rebutjar per 88 vots en contra i 44 a favor, en una votació amb una clara unió dels representants catalans.⁸³ La proposta contestava el projecte de Posada Herrera sobre el règim local i provincial que entrà en vigor com a llei el 1863 i que reafirmava la centralització en l'organització territorial administrativa.

Aquestes conductes parlamentàries de prevalença dels interessos de les províncies d'on eren elegits els polítics no foren privatives dels catalans. S'ha fet esment

78. *La Época* 5528, 14-2-1866, 2.

79. *La Época* 5531, 17-2-1866, 3.

80. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados: Legislatura 1865-66*, 425-426.

81. Vegeu l'apèndix al diari núm. 48, *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados: Legislatura 1865-66*.

82. B. DE RIQUER, *Escolta Espanya: la cuestión catalana en la época liberal*, Madrid, Marcial Pons, 2001, 144; ANGUERA, *Els precedents del catalanisme...*, 311. Per veure'n tot el text complet, vegeu B. DE RIQUER (ed.), *Epistolari polític de Manuel Duran i Bas: correspondència entre 1866 i 1904*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, 583-590. Per inserir-lo en el debat a Corts, *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados: Legislatura 1865-66*, 1297-1305 i 1311-1315.

83. *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados: Legislatura 1865-66*, 1314-1315.

d'altres experiències espanyoles en el marc de la representació d'interessos econòmics, però també es perceben casos similars d'actuacions conjuntes que es lliguen als interessos territorials, tot evidenciant que aquest tipus de mobilitzacions eren més habituals que excepcionals. En aquest sentit, un corresposal del *Diario Mercantil de València* identificava sis grans faccions polítiques en la legislatura 1849-50, entre les quals hi havia la formada pels diputats catalans i una altra pels gallecs, que havien presentat tres vots particulars a propostes governamentals.⁸⁴ Una altra mostra l'aporten les votacions per a vicepresidents del curs polític 1844-45, en què els parlamentaris catalans, andalusos, gallecs i castellans haurien acordat el vot de manera interna, entre els polítics de cada regió, confiant-lo a homes del seu territori.⁸⁵

Malgrat el cas català pugui semblar el més actiu, la presència d'organismes similars era estesa. Per exemple, la Diputació catalana s'entengué amb l'aragonesa a l'hora de tractar sobre les obres de canalització del riu Ebre el maig de 1861.⁸⁶ Fins i tot, la designació era compartida. Sense anar més lluny, els diputats gallecs s'agrupaven amb el nom de *Diputació gallega*.⁸⁷

Seria bo de conèixer aquests òrgans més a fons per tal de comparar-ne la trajectòria i el simbolisme amb la institució catalana, al mateix temps que la recepció al si de la societat espanyola. En tot cas, la recurrència del mot condueix a identificar el significat de *diputació* a 'delegació territorial', tal com he apuntat més amunt. És a dir, a una agrupació de representants d'un territori –tot i que també d'organismes diversos– que s'uneixen amb un fi determinat. En el cas aquí descrit, amb voluntat de decisió política.

Ara bé, deixant-nos endur per aquesta tessitura, caldria reflexionar sobre les raons que podrien explicar l'emergència d'òrgans, més o menys formals, que coordinaven el vot i l'acció en la defensa d'interessos provincials o dels antics regnes al si d'un estat centralitzat com el d'aleshores.⁸⁸ Aquesta premissa permetria preguntar-nos si seria oportú inserir la qüestió en el marc del debat que s'interroga sobre les deficiències de l'estat liberal, en el sentit que l'estructura de partits dissenyada no permetia la integració d'aquest tipus de demandes particulars.

Tal vegada pot ser oportú fer referència a les reflexions de Fernández Sarasola, que indica l'associació que feu el Partit Moderat –la formació que liderà els governs en bona part del regnat d'Isabel II– entre règim i govern. D'aquesta manera, qual-sevol tipus d'oposició i d'atac a la formació es transformava en una agressió al sistema polític. Per això, el vot i el suport a les iniciatives del govern, com a opció vencedora era entesa com a reflex dels desitjos de la nació, mentre la perdedora esdevenia minoritària i percebuda com una interpretació errònia de la voluntat

84. *El Católico* 3337, 14-1-1850, 8.

85. *El Católico* 1666, 17-10-1844, 6.

86. *La España* 4522, 2-5-1861, 4.

87. *La Época* 658, 22-4-1851, 1.

88. Per a una reflexió sobre el pensament liberal francès i espanyol, L. Díez del Corral, *El liberalismo doctrinario*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1984.

nacional.⁸⁹ Per tant, si dins de la dinàmica política del partit majoritari no s'articulaven les demandes minoritàries, com les que podien fer les províncies, aleshores aquestes propostes havien de passar a vertebrar-se des d'estructures polítiques externes als partits dominants, com podia ser aquest tipus de diputacions? O bé s'han d'entendre aquestes realitats com a plataformes compatibles amb els partits majoritaris, que simplement facilitaven una canalització dels interessos territorials al Congrés? Tal vegada l'una i l'altra visió no són del tot excloents.

En tot cas, es tracta de preguntes obertes que demanden coneixements més profunds sobre les trajectòries d'institucions similars, que cal emmarcar-les al si de la dinàmica política liberal de la monarquia espanyola. D'entrada, i sense descartar cap possibilitat, m'inclino per explicar aquests comportaments no des de voluntats de poder contestatàries, ja que no posaven en qüestió la construcció de l'estat liberal espanyol, sinó que actuaven com un complement que participava d'aquesta estructura des de les particularitats polítiques i econòmiques de cada territori. Es tractava, això sembla, d'organismes amb propòsits polítics propis, vinculats als interessos de les províncies. Segons ha identificat Angel Smith en l'anàlisi de l'argumentari prohibicionista de les elits empresarials catalanes, aquestes adoptaren un discurs nacionalista espanyol, integrat a la seva realitat i donant peu a un llenguatge propi.⁹⁰

Ombres en l'acció de l'organisme

No tots els diputats o exdiputats catalans estaven d'acord amb l'activitat de l'ens. Victoriano de Ametller, del qual s'anul·là l'elecció com a diputat en favor de Bonaventura Ventós, es queixà el maig de 1859 de les maquinacions que, segons ell, feia en contra seva el representant escollit per Figueres, Mariano Fages, juntament amb altres companys *absolutistes*, *intransigents carlistes* i simpatitzants del *partit neocatólic* de la província de Girona.⁹¹ Podria semblar una qüestió ideològica, però va ser la mateixa Diputació catalana qui la situà en el seu camp d'acció, quan es reuní el 27 de maig per deliberar sobre el comunicat que denunciava aquestes pràctiques i que Ametller havia fet públic a través del periòdic progressista *El Clamor Público*. La resolució de l'entitat va ser recomanar a Fages que es mantingués en silenci.⁹²

El seu mutisme, però, no aturà la polèmica. D'una banda, electors i habitants del districte electoral d'Olot publicaren el novembre de 1859 a *El Clamor Público* un comunicat enfront de les queixes d'Ametller, instant Ventós a defensar-se en contra de les indicacions de la Diputació catalana i donant suport a Fages per la seva *actitud noble, digna y verdaderamente liberal* en les eleccions esmentades.⁹³ D'altra banda, ja el 1861 i al si d'un debat sobre la construcció d'un ferrocarril que

89. I. FERNÁNDEZ SARASOLA, *Los partidos políticos en el pensamiento español: de la Ilustración a nuestros días*, Madrid, Marcial Pons, 2009, 82.

90. A. SMITH, *The Origins of Catalan Nationalism, 1770-1898*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2014, 60-61.

91. *El Clamor Público* 4558, 25-5-1859, 1-2.

92. *El Clamor Público* 4561, 28-5-1859, 2.

93. «Comunicado», *El Clamor Público* 4071, 6-11-1859, 4.

unís Sant Joan de les Abadesses amb Granollers, l'esmentat Fages i Madoz es discutiren, fet que podria semblar lògic pel tarannà polític d'ambdós, però no tant quan hi posaren la Diputació catalana pel mig. Sense entrar massa en la qüestió, Fages s'oposava al projecte, perquè el considerava centralista –per concentrar els recursos a Barcelona⁹⁴ i poc indicat, ja que representava el camí més llarg fins a la ciutat. A més, denuncià la pressió rebuda pel Ministeri de Foment a favor del projecte.⁹⁵ Tot i que Fages rebutjà referir-se directament a la Diputació catalana, Madoz sortí en vindicació de la plataforma i del projecte i reprova l'actitud de Fages, qualificant-la d'innoble i deslleial.⁹⁶

Un altre cas de desavinences el trobem en una reunió dels diputats catalans, juntament amb fabricants, amb el ministre d'Hisenda a finals de 1862. L'objectiu dels fabricants era revocar el decret aprovat el 27 de novembre anterior, mentre els diputats catalans, amb més voluntat negociadora, sol·licitaven la reforma per part de Pedro Salaverria. En aquest sentit sorgiren veus crítiques com ara la de la Junta Directiva de l'Associació de la reforma d'aranzels de duanes, que apel·lava a la vigència del decret pel benefici d'una majoria més àmplia que la d'uns quants fabricants.⁹⁷ Però sobretot va ser Laureà Figuerola, reconegut per les seves tesis no proteccionistes, qui es mostrà més dur amb la posició predominant entre els diputats catalans:

Se dijo allí que el ministerio O'Donnell estaba vacilante (como era cierto) y que si por la petición de revocación del decreto de aranceles podía provocarse la crisis con la salida del señor Salaverria, los diputados catalanes ministeriales allí presentes preferían que continuase el ministerio y que no se revocase el decreto. Es decir: que la mayoría de los diputados catalanes, que eran ministeriales y proteccionistas, debiendo escoger entre la idea política y la económica, optaron por la primera: mejor dicho fueron proteccionistas todos los días del año, menos aquel en que debían serlo.⁹⁸

Un altre aspecte a ressaltar fa referència al simbolisme polític de les gestions dutes a terme per la plataforma catalana. A la fi de 1862, una comissió de la Diputació catalana encapçalada per Madoz⁹⁹ regalà una espasa al marquès de los Castillejos –títol que adquirí Joan Prim i Prats– i una altra al duc de Tetuán –Leopoldo O'Donnell– per les seves actuacions en la campanya a la guerra d'Àfrica,¹⁰⁰ conflicte precisament recordat pel patriotisme espanyol que despertà i pel fet

94. Ell suggeria el traçat Sant Joan de les Abadesses - Roses.

95. «Cortes», *La Discusión* 1634, 18-4-1861, 2-3.

96. Per a la consulta del debat, *Diario de Sesiones del Congreso de Diputados: Legislatura 1860*, 2366-2377, 2381-2408 i 2410-2422.

97. *La España* 5030, 27-12-1862, 3.

98. «Remitido», *La Iberia* 2828, 30-8-1863, 2.

99. La comissió estava formada per Laureà Figuerola, en representació de la província de Barcelona; Francesc Camprodon, per Girona; Eduard Gasset, per Tarragona; i Salvador Maluquer, per Lleida.

100. *La España* 5013, 6-12-1862, 3.

que implicà nombrosos voluntaris catalans, arengats pel mateix Prim en llengua catalana.¹⁰¹

La Diputació catalana i el Sexenni Democràtic (1868-74)

El febrer de 1869, la Diputació catalana ja havia celebrat diverses reunions per tractar temes com ara el projecte del ferrocarril de Sant Joan de les Abadesses i les obres del port de Barcelona. Aleshores es nomenà una comissió directiva, que constituïa alhora la mesa en les juntes que se celebraven. Estava formada per Pere Mata –en representació de la província de Tarragona–, Miquel Ferrer i Garcés –per Lleida–, Santiago Soler i Pla –per Barcelona– i Francesc Suñer Capdevila –per Girona–.¹⁰²

Una altra de les tasques a què es dedicà l'entitat durant aquell període va ser la prolongació de la línia de ferrocarril de Girona a França, una empresa per a la qual els diputats catalans tingueren la complicitat de Prim, aleshores cap de govern.¹⁰³ També val la pena destacar que els contactes amb Prim els liderà Víctor Balaguer, company de fila en el Partit Progressista i líder de la Diputació a les primeres dècades de la Restauració, però que en aquells primers moments es mostrà recelós vers la mateixa organització, com mostraré tot seguit. L'abril de 1871, el diputat Joan de Vidal de Llobatera relatava la constitució formal de la Diputació catalana en el període indicat, amb aquestes paraules:

Se constituyó en el salón de presupuestos, según antigua costumbre, la diputación catalana, previo aviso cortés y amistoso a todos los representantes catalanes, a quienes se convocó en nombre de la independencia del diputado para que, *con exclusión de toda idea y bandería política*, era necesario tratar en conjunto y de consuno *pura y exclusivamente* de los intereses morales y materiales de las cuatro provincias de Cataluña.¹⁰⁴

Ara bé, nasqué fràgil i sense consens. Com relatà el mateix polític:

Una comisión de los monárquico-liberales, o sea de los situacioneros, en representación y a nombre de los restantes [...] manifestó que, *por altas razones políticas ineludibles*, no podían los diputados catalanes ministeriales

101. El recordat quadre de Francesc Sans retrata els voluntaris catalans, amb barretina i la bandera espanyola, lluitant. Amb aquesta guerra es va buscar l'enfortiment de la unitat nacional i l'estimulació del patriotisme espanyol, objectius aconseguits a la vista de realitats com ara les referenciades. Respecte a això, J. A. INAREJOS MUÑOZ, *Intervenciones coloniales y nacionalismo español: La política exterior de la Unión Liberal y sus vínculos con la Francia de Napoleón III (1856-1868)*, Madrid, Sílex, 2010. Sobre aquest conflicte, E. MARTÍN CORRALES (ed.), *Marruecos y el colonialismo español [1859-1912]: de la guerra de África a la «penetración pacífica»*, Barcelona, Bellaterra, 2002.

102. *La Correspondencia de España* 4110, 20-2-1869, 3.

103. *La Correspondencia de España* 4478, 25-2-1870, 3.

104. *La Correspondencia de España* 4478, 25-2-1870, 3.

asociarse con los opositores. [...] El Sr. Balaguer, que en este momento entró, con estoica frialdad, con progresista indiferencia y con la serenidad y valentía con que el fuerte se ceba ante la impotencia del débil, dijo: *que su deliberada determinación era irrevocable*.¹⁰⁵

Així, només els republicans i carlistes formaven part de l'organització presidida per Estanislau Figueras, quedant-ne fora per voluntat pròpia els liberals, els conservadors i els unionistes. A Figueras, l'acompanyaven Maties de Vall com a vice-president i Jaume Nuet i Joan Tutau com a secretaris.¹⁰⁶

L'ens, malgrat la seva evident debilitat i desunió, tampoc no s'aturà amb l'arribada de la Primera República.¹⁰⁷ Tot i això, les divisions internes ja apuntades augmentaren d'acord amb el context del moment, en el qual els carlins optaren per la via insurreccional i part dels liberals que ja no s'hi havien integrat s'inclinaren per l'opció de restauració borbònica. Sobretot els diputats que formaven part de l'organització els preocupava la situació que vivia a mitjan 1873 Barcelona, marcada pel moviment cantonalista insurgent, aparegut també en altres territoris de la monarquia espanyola, per la lluita en contra del carlisme i per la força que anava prenent l'obrerisme, entre d'altres qüestions. Per això es proposaven crear una Junta de Salvació i Defensa.¹⁰⁸ Curiosament, aquesta entitat havia funcionat sense continuïtat durant quinze dies del mes de juliol en reacció als elements apuntats.

Al mateix temps, la inestabilitat del règim republicà –amb molt pocs suports– feia que el mateix comitè republicanodemocràtic de Barcelona reclamés a la Diputació catalana suport a les mesures presentades pel govern per tal de contribuir a la seva estabilització.¹⁰⁹ Sens dubte, aquells anys van ser els de més inestabilitat de la Diputació catalana de les últimes dècades, en un context polític agitat i confús.

La Diputació de Catalunya des de la perspectiva carlina

Si per a les dècades centrals del segle XIX la Diputació de Catalunya aparegué d'acord amb el marc polític vigent, els carlins a l'hora de vindicar el llegat de la institució moderna ho feren des de la seva mentalitat i els seus projectes. En la guerra dels Matiners (1846-49) va ser el progressista Tomàs Bertran qui va impulsar la Diputació General de Catalunya, que proclamava:

Despojados de nuestros más sagrados derechos por causas que es inútil recordar y confundidos los vencedores con los vencidos vimos desaparecer insensiblemente aquel espíritu nacional que, en época anterior, constituía

105. *La Correspondencia de España* 4478, 25-2-1870, 3.

106. *La Esperanza* 8133, 17-5-1871, 3.

107. Mostres de la seva existència ens porta *La Correspondencia de España* 5692, 1-7-1873, 3.

108. *La Época* 7620, 16-8-1873, 3.

109. *La Época* 7644, 9-9-1873, 3.

nuestra fuerza [...]. La Cataluña no tiene más que una enseña y a ella deben afiliarse todos los adalides de esta noble nación. Todos tendréis derecho a la gratitud de vuestra malhadada patria: porque todos contribuiréis a salvarla, arrancándola con vuestro esfuerzo de las garras del común opresor. Olvídense lo pasado; y sólo pensemos en el restablecimiento de nuestros fueros, enarbolando el blanco pendón que en otros tiempos más felices empuñado por nuestros condes se hizo respetar en el universo.¹¹⁰

Anguera hi veia pocs indicis de catalanitat. En canvi, per a Joan Camps les dues proclames generades per la Diputació General de Catalunya amagaven un plantejament d'autogovern, darrere del qual s'afirmava Catalunya com a nació.¹¹¹ Bertran buscava, amb aquest impuls, un projecte comú entre carlins i liberals que donés més llibertats per a Catalunya,¹¹² unes llibertats, però, que no suposaven l'abandó de la monarquia, sinó la seva renovació. Fins i tot, el projecte tingué la voluntat d'estendre's al conjunt de l'antiga Corona d'Aragó amb la integració de membres de tot el territori.

Amb tot plegat, els discursos emesos semblen suggerir pocs indicis de catalanisme, com argumentava Camps.¹¹³ Ara bé, un altre fet és que possiblement Bertran s'agafés al nom de la mateixa Diputació per la simbologia política que desprenia en un context en què ja era emprat pels liberals catalans per designar l'actuació en sintonia del conjunt de diputats catalans a Corts. No ha d'estranyar, doncs, que també s'utilitzés des d'una altra perspectiva, amb la intenció de dotar de simbolisme un ens que alhora pretenia ser vist com a unitari.

La realitat, però, va ser que el projecte ideat per Bertran no pogué fructificar. No va saber fer-ne còmplices els carlins encapçalats pel pretendent comte de Montemolín, que no compartia la iniciativa –li havia estat molt més proper Jaume Balmes i el seu projecte d'integració del carlisme a l'Espanya moderada a través del matrimoni amb Isabel II–, i perquè la iniciativa s'ideà ja a la darrereria de 1848, a pocs mesos del final del conflicte i de la detenció del mateix Bertran, al principi d'abril de 1849. Per exemple, el dirigent carlí Manuel Cubells –amic íntim de Carles Maria Isidre, el primer pretendent, abans del comte de Montemolín– rebutjà tàcitament qualsevol tipus de manifestació amb tints de catalanitat.¹¹⁴ Tampoc el comte de Montemolín respondria positivament a les peticions de Bertran. En opinió de Robert Vallverdú, en l'esmentat context bèl·lic, aquest tipus de lectures tenien més aviat un matís mobilitzador i no responien a una realitat sentida ni molt menys assumida per la major part dels quadres dirigents carlins.¹¹⁵

110. ANGUERA, *Els precedents del catalanisme...*, 229-231.

111. J. CAMPS I GIRÓ, *La Guerra dels matiners i el catalanisme polític (1846-1849)*, Barcelona, Curial, 1978, 103-105.

112. CAMPS, *La Guerra dels matiners...*, 121-122.

113. CAMPS, *La Guerra dels matiners...*, 144.

114. R. VALLVERDÚ I MARTÍ, *La guerra dels Matiners a Catalunya (1846-1849): Una crisi econòmica i una revolta popular*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, 142.

115. VALLVERDÚ, *La guerra dels Matiners...*, 142.

En la tercera guerra Carlina (1872-1876) aparegué de nou la reivindicació de la institució, quan alguns sectors del carlisme demandaren la restitució dels furs. Arran d'aquesta insistència, el pretendent Carles VII acceptà l'establiment de la Diputació catalana el juliol de 1874. Inicialment, la proposta sorgí de la necessitat de centralitzar la hisenda carlina al si d'una organització fins llavors massa compartimentada.¹¹⁶ Naixia, doncs, de necessitats militars i administratives, però també polítiques. De fet, el germà del pretendent, Alfons, temia que les diverses iniciatives civils aparegudes aleshores en favor del foralisme responguessin a una estratègia d'independència de Catalunya.¹¹⁷ Així li ho traslladava al seu germà. Tot i no ser exactament d'aquesta manera, sí que és cert que hi havia un to i unes demandes ambicioses. Sense anar més lluny, Jacint de Macià sol·licitava que la Diputació havia de posseir l'exclusivitat de representació del país davant del rei i la capacitat de decretar i recaptar tributs.¹¹⁸

Inicialment, l'entitat s'establí a Sant Joan de les Abadesses. Tal com mostra Ferran Toledano, diverses poblacions catalanes, com ara Olot o la Seu d'Urgell, van celebrar la seva instauració com si del retorn dels furs es tractés, però realment no va ser així, sinó que era tan sols un pas previ a aquesta restitució. A més, la seva implantació va ser limitada. D'entrada, perquè només va tenir lloc de l'1 de novembre de 1874 a l'octubre de 1875 –quan es troba l'última documentació. En segon terme, pel fracàs a l'hora d'erigir-se com a òrgan centralitzador de la fiscalitat carlina, però també per les divergències entre sectors, com ara el liderat per Francesc Savalls, contrari a la gestió de la Diputació. Finalment, per la crisi del carlisme en un context bèl·lic i polític desfavorable.¹¹⁹

Pere Anguera, per la seva banda, situà aquest organisme molt lluny de l'antiga Diputació del General i del seu funcionament, ja que els membres de l'aleshores Diputació carlina eren de nomenament reial i no es recuperava autonomia administrativa ni tampoc la legislació abolida.¹²⁰ També és cert que aquella diputació carlina va ser reconeguda com a autoritat legítima per alguns ajuntaments –alguns dels quals no carlins– i que va impulsar polítiques més enllà de les militars i les fiscals. Per tot plegat, i malgrat el seu paper limitat, Toledano considera que aquesta va generar una autèntica *consciència foral* en acabar la guerra.¹²¹ Sigui com sigui, el que semblen evocar aquestes expressions és que l'imaginari polític suggerit per l'ens era compartit per un ampli estrat de la societat catalana.

116. F. TOLEDANO GONZÁLEZ, *Carlins i catalanisme: La defensa dels furs catalans i de la religió a la darrera carlinada, 1868-1875*, Sant Vicenç de Castellet, Farell, 2002, 124.

117. TOLEDANO, *Carlins i catalanisme...*, 126.

118. TOLEDANO, *Carlins i catalanisme...*, 130.

119. TOLEDANO, *Carlins i catalanisme...*, 138 i 149.

120. P. ANGUERA, *El Carlisme*, Barcelona, Empúries, 1999, 83-85.

121. TOLEDANO, *Carlins i catalanisme...*, p. 172.

La Diputació en la primera Restauració (1875-1898)

Durant la Restauració també hi hagué continuïtat de la Diputació catalana al Congrés. Joan Palomas ens ho ha mostrat fins al tombant de segle, quan l'òrgan absorbí en algunes ocasions les actuacions dels senadors catalans, i ha explicat que la seva creació respongué a la necessitat de gestionar les demandes de les corporacions econòmiques catalanes a les Corts.¹²² Aquesta preeminència de treball es veié en la intervenció amb el ministre de Foment, comte de Toreno, el desembre de 1876. També en les obres del port de Barcelona o en l'organització per analitzar la introducció d'un nou impost per a l'exportació de vins –dins d'una proposta de reforma aranzelària– en la legislatura de 1877, al mateix temps que en la gestió de la crisi econòmica (amb efectes en la marina mercant i en la indústria) el 1878-79. Així, la constitució formal de la Diputació per les Corts de 1879-81 va ser propiciada per les corporacions industrials per promocionar el proteccionisme, un encàrrec i tasca que es repetí en les legislatures posteriors –almenys, i encara que fos de forma intermitent, fins a 1890– davant de la gestió de problemàtiques com eren els tractats de comerç amb França i la Gran Bretanya.

Tot plegat, amb la presidència de Víctor Balaguer (diputat de Vilanova i la Geltrú, que ara sí que es mostrava partidari de l'acció de l'entitat i que tenia una vinculació molt important amb les entitats econòmiques),¹²³ la vicepresidència de Manuel Duran i Bas (Barcelona) i la creació de set comissions de treball, dedicades totes a qüestions econòmiques.¹²⁴ L'estructura anà variant segons la legislatura. Així, el 1881 es mantingué la presidència de Balaguer –sempre ostentà aquest càrrec, reconegut per la resta de diputats–, però a la vicepresidència hi havia Pere Bosch i Labrús (diputat per Vic) i Pere Antoni Torres (Gandesa).¹²⁵

Palomas mostra una Diputació catalana al servei dels interessos de les elits polítiques i econòmiques del Principat, que gràcies a les seves constants pressions vehicularen l'acció dels parlamentaris per sobre de les qüestions de partit.¹²⁶ D'aquesta manera, la suposada defensa dels interessos del Principat amagava l'estratègia de les corporacions econòmiques, fins al punt d'acceptar-se estesa-ment en eleccions, com ara en les de 1881, que els representants catalans podien

122. J. PALOMAS I MONCHOLÍ, *El rerefons econòmic de l'activitat dels parlamentaris catalans (1876-1885)*, tesi doctoral, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002, 577.

123. Una anàlisi biogràfica detallada de Balaguer, del seu paper en la Diputació i dels seus vincles econòmics, el trobem a PALOMAS, *Víctor Balaguer...* De Balaguer, val la pena recordar que va ser l'impulsor a la dècada de 1860 de l'actual nomenclàtor de l'Eixample de Barcelona, entre els carrers del qual podem trobar el de Diputació, en referència a la Diputació del General o Generalitat, reflectint un cop més la importància d'aquesta institució en l'imaginari polític català de l'època com a emblema de l'autogovern. Així mateix, com hem vist anteriorment, Balaguer havia rebutjat la Diputació catalana feia escassos anys.

124. PALOMAS, *El rerefons econòmic...*, 587-589.

125. PALOMAS, *El rerefons econòmic...*, 589.

126. PALOMAS, *El rerefons econòmic...*, 592.

actuar lliurement en qüestions polítiques, però en econòmiques havien de seguir l'obediència de les associacions.¹²⁷

Ara bé, Palomas també evidencia que no tots els diputats catalans estaven d'acord amb aquestes opinions proteccionistes, sobretot *cuneros* com ara Emilio Castelar, que en debatre aquestes qüestions no hi votaven a favor, però sí que es veien forçats a abstenir-se davant aquesta forta disciplina.¹²⁸ Fins i tot no votant-hi en contra, li valgué rebre moltes crítiques. Alhora, també testifica dissensions en el seu funcionament, com quan els representants es dividiren entre adoptar el posicionament del govern amb la reforma aranzelària de 1882 –Pere Antoni Torres, al si de la comissió de reforma ho acceptà– o rebutjar-ho. El resultat d'aquestes desavinences provocaren la dissolució de l'organització en aquella legislatura.¹²⁹

L'autor, al mateix temps, situa la institució catalana al si d'agrupacions de diputats territorials –per exemple, la cubana, que també dirigí el mateix Balaguer–, al marge de l'organització pròpia dels partits polítics, d'entre les quals, la catalana va ser la que tingué una continuïtat i un nivell d'organització i activitat més destacable.¹³⁰ Seria bo conèixer més profundament aquestes experiències i comparar-ne les expressions i les recepcions.

A mode de balanç

El recorregut evidenciat al llarg del segle XIX és prou destacable per mostrar la continuïtat històrica que de forma simbòlica mantingué la Diputació de Catalunya en l'imaginari del Principat. Ho va fer com a instància de govern propi, encara que no sempre fos institucionalitzat ni amb un poder real. No obstant això, si que tingué una veu particular com a plataforma política diferenciada, vindicant els interessos econòmics i polítics de Catalunya.

Ara bé, com he apuntat al llarg d'aquestes línies, cal no mitificar-ne la trajectòria. D'una banda, per la seva acció limitada. Es tracta d'experiències sovint efímeres i amb una capacitat d'actuació restringida. Les de més continuïtat foren les agrupacions de diputats catalans al Congrés i tot i així van ser realitats aparegudes en legislatures concretes o amb una activitat amb alts i baixos al llarg del temps, que prenia embranzida en contextos determinats, ja fos per l'empenta de les corporacions econòmiques o per temes d'àmplia afectació al Principat, com són les quintes, les comunicacions ferroviàries o l'extinció de la xavalla. De fet, tant a mitjan segle XIX com en la Restauració, l'eficiència de la Diputació catalana estigué molt lligada a l'impuls de les corporacions econòmiques, que influïren decididament, marcant l'agenda d'acció i amb voluntat de reduir els interessos de tot el Principat als seus. En tot cas, l'actuació conjunta en aquests i en altres temes facilità l'assoliment de fites com ara el canvi legislatiu en la reforma aranzelària de 1849 o l'acord de quintes a 1852.

127. PALOMAS, *El rerefons econòmic...*, 592-593.

128. PALOMAS, *El rerefons econòmic...*, 595.

129. PALOMAS, *Víctor Balaguer...*, 492-493.

130. PALOMAS, *Víctor Balaguer...*, 483.

Una altra objecció és la discutible voluntat d'associar la unió dels diputats catalans amb la institució que liderà políticament el Principat fins al principi del segle XVIII. Si bé les manifestacions de la diputació al principi del segle XIX entronquen clarament amb l'anterior òrgan, no brilla amb la mateixa nitidesa el propòsit d'enllaçar l'acció parlamentària catalana amb l'antiga Diputació. Entesa aquesta com un comitè de representació, tal vegada en el marc liberal espanyol fos una denominació referent a la delegació de poder d'una regió o institució i estesa a d'altres realitats territorials que reclamen un estudi més profund, com ara la gallega.

Al mateix temps, val la pena incidir en la pretesa unitat de l'òrgan. És ben cert que uní diputats de diferents colors polítics –a vegades molt llunyans–, però també que el predomini d'un color polític –el moderat en la Dècada Moderada i en els últims anys del regnat d'Isabel II, el progressista en el Bienni Progressista i els primers anys del Sexenni Democràtic, etc.– afavoria l'entesa. En són exemples les dissidències apuntades en moments complexos i políticament més plurals com va ser el Sexenni Democràtic, o algunes veus crítiques en altres temps de la seva existència, alhora testificades.

També cal anar en compte en parlar de la seva catalanitat. Cal entendre les diferents manifestacions des de les propostes polítiques de cada realitat concreta i a la vegada, com he argumentat per algunes de les lectures de la Diputació fetes des del liberalisme, s'ha de considerar el plantejament de catalanitat al si de la participació de l'estat liberal espanyol, així com des del respecte a la trajectòria històrica, política i cultural catalana. En tot cas, sembla que hi hagué una voluntat de protecció d'uns interessos presumptament comuns del Principat; generalment identificats amb qüestions econòmiques, però també amb altres elements reveladors d'una unitat que no es limità a l'industrialisme i que afectà amplis espectres socials, com és el cas de les quintes.

Prenent tota aquesta complexitat interpretativa en consideració, la continuïtat històrica que al llarg del segle XIX té la Diputació de Catalunya expressada en diferents formes i moments i des de múltiples sectors polítics no és gens menyspreable. Tot plegat s'explica per l'imaginari simbòlic que es generà al voltant d'un organisme que havia representat un poder polític propi, autònom i real. A la pràctica de les diferents manifestacions del vuit-cents, ja s'ha descobert que no sempre va poder materialitzar-se d'aquesta manera i que tal vegada no sempre hi hagué darrera d'aquestes evidències la reivindicació. En tot cas, el punt de mira havia persistit quan en la Segona República es pensà quin havia de ser el nom d'una instància amb aquestes característiques. No hi hagué dubtes, la Diputació s'havia mantingut en l'imaginari col·lectiu com una institució política amb un poder autònom i donà peu a la Generalitat de Catalunya.

Quan es recuperà el 1932 aquest organisme d'autogovern perdut al principi del segle XVIII, es recobrà amb un discurs simbòlic: reclamant la continuïtat històrica de la Diputació General de Catalunya que s'havia abolit amb Felip V. Com sabem, l'experiència tingué una curta volada i amb el cop d'estat de 1936 i la derogació de les institucions catalanes per part dels revoltats franquistes l'any 1938 s'estroncà un cop més la seva trajectòria i no es recuperà fins a la democràcia, l'any 1977.